

Anki Hagbergs berättelse om

Johan Petter Forsberg

Anki Hagberg, med rötter i Skagershults socken, var journalist och arbetade vid Eskilstuna-Kuriren och tidningen Folket. Anki Hagberg avled 2017 vid 69 års ålder.

Min morfarsfar hette **Johan (Jan) Petter Forsberg** och var under flera decennier på 1800-talet skogvaktare under Hasselfors Bruk i Skagershults församling i Närke. Han kallade sig Janne. Hans andra hustru, min morfarsmor Edla Amanda Sträng, sa alltid Pappa. Janne föddes den 21 november 1830 i skogvaktarbostället vid Råtorp i Skagershult. Han tillträdde skogvaktartjänsten i november 1860. Jannes far Erik Jonsson Forsberg (1802-1888) var också skogvaktare vid Råtorp precis som Jannes farfar Jonas Eriksson (1768-1843), farfarsfar Erik Eriksson (1735-1820). Jannes farfarsfarfar Erik Persson var skogvaktare vid Gädtsjötorp.

Jag visste inte att jag hade en så stilig, spännande, mångsidig, uppskattad, omskriven och fotograferad morfarsfar. Det kom som en glad överraskning när jag började släktforska för några år sedan. Det var då jag, bland mycket annat, fick veta att Janne gått till hävderna som den som sköt 1800-talets sista varg i Skagershult. Året var 1851. (I dag är vargarna tillbaka i trakten). Janne sköt emellertid inte det dödande skottet. Det gjorde hans yngre bror. Och på ålderns höst när Janne var 75 år och bodde i Ede, halkade han plötsligt in på den akademiska banan. Morfarsfar hjälpte den då 21-årige, blivande professorn i nordiska språk, Jöran Sahlgren, med hans doktorsavhandling "Skagershults sockens naturnamn 1". Sahlgren disputerade om sin hembygd 1912 och i förordet till den tryckta avhandlingen tackar han Janne särskilt och kallar honom "min värdefullaste ock mäst intelligente meddelare".

Janne var en omvitnat grann karl med aristokratiskt utseende. Envisa rykten gjorde gällande att han var av kunglig börd. Han var lång och ståtlig, gissningsvis cirka 185 cm, med hög panna och vackra händer med långa fingrar. Redan som ung lade han sig till med ett prydligt ansat skägg. Med åren vitnade det helt. Janne var noga med det yttre. Alltid ren och proper, med välputsade, knähöga läderstövlar, skärmmössa, vadmalsrock och ibland vit stärkrage. Vid speciella tillfällen fick den tjocka klockkedjan gärna synas på bild. Under hela sin levnad utstrålade han styrka, mod, intelligens och handlingskraft.

Det var i egenskap av skogvaktare som Janne gjorde sig mest omtalad. Han var omvittnat lojal mot sin arbetsgivare som värderade honom högt. Redligheten tycks ha gått i arv i släkten Forsberg. 1817 skriver bruksinspektoren Jacob Ahlén om Jannes farfar: "Skogvaktare Forsberg beder allra ödmjukast att få sin lön ökad sedan han nu haver hela skogen att efterse. Mannen bjuder sig till och vill vara redlig."

Tjuvskyttarna var dock inte lika glada. De ville helst se Janne död. Vid ett tillfälle fick han en anonym skrivelse där det stod att hans grav skulle bli den bottenlösa tjärnen Kryddhultsgölen. Han blev också utsatt för rena mordförsök. Jannes egenhändigt skrivna och dramatiska patrulleringsrapporter vittnar om allvaret.

Dessutom fångade han blodiglar åt barnmorskan i Skagershult! Han klädde helt sonika av sig naken och sänkte ner sig i den igelrika Grönsjön. Där plaskade han omkring en god stund och lät både blod- och hästiglar suga sig fast på hans lekamen. Blodiglarna sorterades för sig och överlämnades till barnmorskan och apoteken medan hästiglarna kastades.

På sin sparsamma fritid slöjdade Janne laggkärl och lagade fickur alltmedan han puffade på en pipa. Han hade flera att välja mellan. Så gott som varje söndag gick han i högmässan i Skagershults gamla eller nya kyrka, cirka fyra mil tur och retur. Han hade en sjusärdeles humor och gott huvud. Han tyckte om att berätta roliga historier och att skoja med folk. Och så hade han fruntimmerstycke. Det pratades om på bygden att Janne i ungdomens dar uppvaktade den ogifta, vackra Ulla-Maja. För att inte påkalla alltför stor uppmärksamhet gömde Janne sig en bit från Ulla-Majas stuga och lockade på henne som man lockade på en jakthund. Så här lät det: "Stä, stä, stä". Efter dessa älskogsmöten fick Ulla-Maja tillnamnet "Ulla-Maja stä stä". Den 20 mars 1854 födde Ulla Maria Persdotter (Ulla-Maja) en oäkta dotter som fick namnet Carolina Fredrika Lovisa JOHANSBOTTER. Var det manne Jannes dotter? Jag tror det.

Vargjägaren

Janne var uppvuxen med jakthundar. Både hans far och farfar behövde dem i arbetet som skogvaktare. När Janne blev skogvaktare fortsatte också han att föda upp hundar. De flesta jägare ägde dock inte hundar vid den här tiden. Det gjorde endast det fåtal som helt eller huvudsakligen ägnade sig åt jakt. Hundarna var oftast av blandras. Man tog valpar lite hur som helst. Att modern kunde jaga var viktigt, hanens anlag var det inte lika noga med. Enstaka exemplar av smålandsstövare fanns, vidare en så kallad holsteinsk ras som var gul till färgen. Någon använde stövare av blandras, så kallad smålandsras (De Bruns). När någon av hundarna föll ur ramen och inte längre gjorde ett fullgott arbete eller inte visade sig tillräckligt lovande, tog Janne fram hagelbössan och gjorde processen kort. Den flådda kroppen blev till åtel för räv och varg. Hundskinnen togs i regel tillvara och blev till mössor eller fällar.

En av dessa hundars sorgliga öde blev upptakten till den jakt som ägde rum den 2 februari 1851 och som slutade med att det århundradets sista varg fick bita i gräset. Det dödande skottet avfyrades av Jannes yngre bror Jonas Gustaf. Hela sista veckan i januari var Råtorps hundar oroliga och satt mest och skällde. Janne trodde att det var den mindre lovande unghunden som orsakade uppståndelsen och den 31 januari bestämde han sig för att skjuta den. Han kastade kroppen en bit från torpets badstuga och hoppades att en räv skulle få upp vittringen. De andra hundarna blev emellertid inte lugnare. Den 1 februari fortsatte tikarna att skälla borta vid badstugan och Jannes mor Johanna Maria, född Sjöberg, bad honom att gå ut och se efter vad som stod på. Genom fönstret såg Janne att den gamla tiken gav sig av bortåt skogen. Plötsligt vände hon om. Efter sig hade hon vad som först verkade vara en större hund. Men Janne såg snart att det var en varg.

-Här får lov att bli annat av än att sitta inne, sa Janne som precis ätit middagsmål och blivit kvar inomhus för att laga ett fickur.

I ett huj togs bössan ner från väggen och laddades med Sala hagel nr 15, fyra stycken i vardera pipan. Janne ropade in ungtiken i stugan. Bara den gamla tiken fick följa med. Hon var på sin vakt och höll sig tätt intill Janne. Marken var täckt av ett tunt lager spårnö. Efter att ha följt vargspåren ett 100-tal meter fick Janne syn på resterna av unghunden han skjutit dagen före. Bara svansen var kvar. Spårningen fortsatte. Gammeltiken hade nu blivit så modig att hon började springa framför Janne och snart var hon utom synhåll. Plötsligt gav hon full hals och Janne sprang så fort han kunde mot skogsgläntan varifrån hundskallet kom. Där fick Janne se vargen gå sakta och långbent strax framför tiken som drev med ivrigt skall.

Janne berättar själv

"Kasta ett skott efter vargen kunde jag inte ty tiken var för nära inpå. Jag spände likväl båda hanarna och lyssnade efter om hyndan skulle skrika till eftersom jag ämnade släppa ur båda skotten efter varandra för att skrämma. Det hördes ej något skrik av, utan drevet gick omkring 200 meter rakt från mig, vände därpå tvärt och gick med fart höger om mig efter en gångstig som bar rakt hemåt.

Tiken jagade med full hals fram till gården då hon tystnade utan att förut skrikit till. Vargen hade då drivit henne till skogsbrynet där han kastat av gångstigen till skogs igen. Jag gick efter hem för att se hur det var med tiken. Jag fann henne sittande helt skamsen i förstugan då hon inte fått lov av min mor Johanna Maria att komma in därför att hon gått från mig i skogen. Vargen hade i vändningen slagit in någon klo i högra baksidan på tiken, där hon hade ett litet hål som om man ränt in en pennkniv. Hålet läktes dock snart. Jag släppte in tiken och gick ensam efter på vargens spår. Då vargen kommit i en liten mosse längre in i skogen hade han skrämt upp en hare och sprungit efter den i några långa skutt, men snart hade han givit honom på båten, gått en bukt efter skogsbeståndets ytterkant och till kvällen dragit sig tillbaka åt det snår där han natten förut ätit upp hunden.

Efterföljande natt blev litet lenväder, men frös något i dagningen, då jag morgonen den 2 februari gick ut för att se efter om odjuret fanns kvar i trakten. Spåren kunde efter lenvädret ej synas i den täta skogen varför jag holmade in hela skogsbeståndet som gränsade till ängar och gården på två sidor och till kala fall och en mosse på de två andra. Inga utspår, blott inspår fick jag se. De hade tillkommit medan snön föll och detta var åtta dagar förut. Vargen hade således hållits i samma lilla skogstrakt hela tiden för att lura på hundarna. Då jag nu var säker på att han var kvar, gick jag hem. Min far Erik, som låg i skogen och kolade, hade kommit hem och satt vid bordet och spisade frukost. Han snäste till mig så snart jag öppnade dörren och sade mig vara en tok som gick och satte bort tid med vargen som omöjligt kunde vara kvar i trakten.

Jag som aldrig förr satt mig emot min far, gjorde det den gången. Jag ville fortsätta att spana efter odjuret.

Men hur kunna skjuta det? Att få ihop flera skyttar och drevfolk lät sig inte göras på en dag, varför jag ville att vi skulle försöka locka vargen. Av föregående dags erfarenhet förstod jag att den var mycket glupen. Vinden var västlig och jag föreslog att vi skulle gå till mossen på östra sidan där vi, farsgubben, jag och mina två yngre bröder August och Jonas Gustaf, skulle ställa ut oss och locka. Far ansåg det gagnlöst.

Under vår tvist ropade plötsligt min äldsta syster att det sprang en hund öster i vägen. Vi skyndade till fönstret och fick se en räv lunka vägen framåt.

Farsgubben började då ge med sig. Det kunde ju hända att räven lät sig narra. Bössorna kom i hast ner från väggen, urkratsades och omladdades med fyra stycken hagel nr 15 i vardera, utom en grov, stark bössa som jag hade fem hagel i. Det blev också vargskottet."

Skrek som en get

"Sedan vi blivit färdiga och gått vägen fram ett stycke vek vi av till den nämnda mossen där vi började ställa ut oss. Vår yngste bror August, tretton år gammal, yttrade: 'Jag vill allt stå emellan'. 'Det ska du få', svarade farsgubben skrattande och tillsade min andre bror Jonas Gustaf, som var femton och ett halvt år och nu försedd med stora bössan: 'Du kan ställa dig där borta vid buskarna'.

Jag visade lillebror plats ute på mossen och tog själv pass nära andra änden av den, under det farsgubben gick längre bort. Längs genom mossen gick en vinterväg, som vi sålunda hade framför oss. Jag skrek som en get, vilket i början inte ville låta så bra, men då jag hållit på en stund gick det utmärkt. Jag kunde till och med göra dubbelskrik alldeles lika getens. Lillebror August tyckte det var ruskigt att sitta ensam och tänkte gå till den äldre. Men av rädsla för att få bannor satt han stilla. Min andre bror tyckte också det var ruskigt, men då jag kunde göra mina dubbelskrik så lika en gets skrattade han för sig själv.

Bäst han satt där fick han se vargen komma krypande över ett fall. Vi hade då suttit ungefär en halv timme. Bror blev inte häpen utan satt lugnt kvar och tittade på vargens låga gång. Den hoppade över fallgärdesgården och kom ut på vägen där den satte sig vänd åt hemhållet. Jag lät då höra ett getskrik. Vargen vände på huvudet och såg sig tillbaka. Jonas Gustaf tyckte det var bäst att skjuta och så lät han skottet gå. Han satt lågt på en timmertorp och hade bra stöd för armbågarna mot knäet. Hållet var tämligen långt, något över fyrtio meter, men skottet tog bra.

Tre av haglen slog in i en trekant genom bringan. Två av dem gick genom hjärtat, ett genom lungorna. Det fjärde haglet gick genom buken och det femte sänkte sig så att det träffade låret på vargen. Efter skottet kastade sig vargen över rygg likt en skjuten hare och hade nog stannat på stället om bror varit tyst. Istället ropade han ljudligt: 'Allas tot'.

Då krälade vargen sig upp, gick över fallhörnet och hoppade över gärdesgården på två ställen innan jag hann dit fast jag sprang allt vad jag kunde. När jag kom fram såg jag ingen varg och frågade vart den tagit vägen. Bror svarade: 'Han hök sig där bakom lågan'. Jag spände båda hanarna och steg av vägen. Det braskade i snöskorpan och vargen tittade upp över lågan, rynkig och randig i synen och med mungiporna uppdragna till öronrötterna. Jag lade an med korn på huvudet men tyckte att han såg för sjuk ut att tåla något mer skott och tog ner bössan.

Bror min blev häpen och ropade: 'Nej, skjut!' Jag gick några steg närmare. Vargen försökte resa sig upp på fötter igen men föll på sidan och sträckte ifrån sig både huvud och ben. Jag vände mig då till min bror och svarade: 'Det behövs inte mera'. 'Jaså!', utropade min bror med glädjetårarna trillade. Lillebror August var rädd att gå fram till oss, men då vi försäkrade att vargen skulle ligga stilla tog han mod till sig och kom. Han fick se vargen medan den låg och grängade. Farsgubben, som var till åren och därtill mycket giktbruten, kom springande så fort han kunde och ropade: 'Ligger han där nu?' Då vi med en mun svarade ja, blev gubben glad.

Vargen, som befanns vara en gammal hona, bars nu först fram till granngården där far lånade ett halvstop brännvin till slaktsup. I hemmet blev nu glädje och jag såg min gamla farmor Ingrid fälla verkliga glädjetårar."

Jakten avrundades med ett välförtjänt middagsmål varefter fadern Erik återvände till sin kolmila i skogen. Sönerna flådde vargkroppen.

Så här berättar Janne om det:

"Alla haglen hade gått igenom vargkroppen och stannat vid skinnet på andra sidan. I dödslorna hade vargen tuggat sönder tungan så att den låg som en massa i munnen. Jag öppnade till sist vargens mage och fann där lämningar efter hela hunden. De långa hundbenen var krossade i spillror medan ryggknotorna hela och blott avknäppta i lederna. I en ryggknota fick jag se ett klenat hagel sitta och blänka, varför jag letade vidare och hittade ännu flera av dem som jag sköt hunden med. Vargen hade således två hagelsvärmar i magen!"

Vid tiden för denna vargjakt var Janne 20 år gammal. Men redan som liten gosse upplevde han vargarnas framfart. En sommarafton när Janne var i sex, sjuårsåldern fick han se sin farfars ena ko komma hem till Råtorp med det sönderrivna juvret släpande efter sig. Det var bara att slakta kon och gräva ner henne. Man åt inte djur som vargen rivit. I slutet av 1830-talet, när Janne var i nio-tioårsåldern, gjorde vargarna påhälsning i Råtorps fårhage. Inom loppet av några dagar tog de sex får. Och sommaren därpå rev de en sugga och två stora grisar. Samma år fick dessutom fyra av jakthundarna sätta livet till.

1847, då Janne var 17 år, ordnades vargskall i sydvästra delen av Skagershults socken. Ansvarig var dåvarande bruksinspektoren Jacob Ahlén vid Hasselfors Bruk. Han ordnade också med ett par kannor brännvin till drevkarlarna.

Janne berättar hur jakten gick till:

"Under drevet blev fyra vargar synliga. Två av dem smög sig ut, under det att de andra två kom fram på hållet. De kom först till mig och gick i sakta mak framför drevet. Det var första gången jag fick se vargen i synen. Den första gick med korta ben, så att jag trodde det var en lo, den andre gick med höga ben, och jag såg nu vad det var för ena. Jag sköt först på den närmaste på endast tolv meters avstånd. Jag hade dumt nog min lilla enkelbössa laddad med vanliga harhagel, Sala nr 8, och på haglen en fyllkula, vilken dock ej träffade, men haglen naggade honom lätt på nosen och frambenen. Då krutröken skingrats såg jag vargen gå helt sakta framför mig, men jag hade ej något nytt skott att bjuda honom på. Fyra jägare utom mig fick sedan skjuta på de två rovdjuren, innan de gick ut ur hållet. Ingen letning efter de påskjutna anställdes utan jakten avslutades. Men åtta dagar därefter hittade vallhjon den vargen jag sköt på, en hona, och fjorton dagar senare den andra, som var en hanne."

Skogvaktaren

Janne tillträdde som skogvaktare under Bålbygodset i november 1860. Han var då 30 år.

Vid den här tiden bestod Jannes närmsta familj av fyra personer. Förutom Janne, också hustrun Julia Wiktorina Conkordia, född 1828 i Västsura församling, Västmanland, samt döttrarna Ebba Wiktorina, född 10 juni 1858 i Tärnö, Husby-Oppunda socken, Sörmland, och Ida Lovisa, född 26 april 1860, också hon i Tärnö.

Janne hade under tre år haft tjänst som skogvaktare på Tärnö säteri. På den tiden var det vanligt att en del yngre Skagershultsbor fick anställning på sörmländska gårdar som ägdes av Bålbygodsets innehavare. Sensommaren 1860 återvände Janne med familjen till Råtorp för att ta över skogvaktartjänsten efter sin åldrige far. Med två små barn i torpet, flickorna var 2,5 år respektive sju månader gamla, och ett nytt barn på väg, var det nödvändigt med en rejäl upprustning och modernisering av skogvaktarbostället. Bland annat skulle familjen få ett alldeles nytt hemlighus!

Den 24 november 1860 förrättades laga husesyn under överinseende av kronofjärdingsman Lars Carlsson, Almby, före detta hemmabrukaren Petter Andersson, Stora Sörby, samt inspektoren P Wallqvist. Jannes 58-åriga far Erik Forsberg, min morfarsfarfar, var också närvarande. Han hade varit skogvaktare på Råtorp sedan 1822.

Själva stugbyggnaden var indelad i stuga, förstuga, kök samt klädkontor. Den var 17 1/4 alnar lång (en aln = 60 cm), nio alnar bred inom knutarna, 15 kvarter hög (en kvarter = 15 cm) samt försedd med tre taklager. Underst näver, därefter torv och ytterst tegel. En hel del förbättringar måste göras. Knutarna på östra gaveln och södra långväggen skulle beklädas med nya brädor. Golvet i förstugan måste bättras på med två nya plankor och det trasiga fönstret i klädkontoret bytas ut.

Till Råtorp hörde också loge med lada, fähus med fodergång och lada, får- och svinhus, källare och badstuga. Dessutom fanns en mindre humlegård och yttre stengärdesgårdar. En hel del reparationer var av nöden även här. På sina ställen var timret endast ordinärt eller nästan hjälpligt. Den kanske mest efterlängtrade nyordningen var sannolikt hemlighuset. Ett sådant hade inte funnits tidigare och nu skulle det byggas ett helt nytt.

Inspektör Wallqvist beräknade att uppförandet av hemlighuset skulle betinga en kostnad av fem riksdaler. Totalt skulle allt arbete på Råtorp, materialet inkluderat (det gick åt stora mängder spik), gå på drygt 113 riksdaler.

Janne och hans hustru levde 23 år tillsammans på Råtorp. Det tycks ha varit en strävsam men lycklig tid. Skötseln av Råtorps kreatur föll för det mesta på Wictorinas lott. Det skulle mjölkas och mockas, fåren klippas och ullens tas tillvara. Två spinnrockar fanns i hushållet.

När Wictorina dog ägde familjen två kor, en kviga, två får och två lamm. Fyra bisamhällen fanns också. Familjens döttrar kom tätt och fick sova sina första månader i egen vagga. Wictorina tyckte om att väva, spinna och sy. Hon använde fingerborg och hade sex stycken att välja mellan. Till ljudet av småflickornas glam och torpets två tickande "svartsvalderur" vävde hon tyger och halsdukar av ull, beredde skinn av får, hund och älg och skapade vackra mönster med hjälp av svirvelknivar. Av de färdiga skinnen tillverkade hon fällar och tröjor. På vintrarna hände det att hon lekte en stund med barnen i snön och lät dem åka en tur på den lilla barnsläden.

Janne var som oftast inte hemma. Redan i gryningen hade han spänt på sig skidorna och farit iväg på patrull, utrustad med ena dubbelbössan, skjutväskan, kruthornet och hagelpungen. När han kom hem undfägnades han med mat på porslinstallrik med bordskniven bredvid. Efter avslutad måltid visste Wictorina att doften av tobaksrök snart skulle sprida sig i torpet. Janne puffade gärna på någon av sina åtta pipor som han förvarade ordentligt uppställda i piphyllan. Ibland föredrog han cigarr, vilken skulle rökas med munstycke. En pris snus tyckte han också om, för att inte tala om en eller annan sup. När flickorna somnat fortsatte makarna sina inomhussysslor i skenet av de osande fotogenlamporna. När Wictorina dog i magkräfta den 16 juni 1883 var hon 55 år. Janne stod nu ensam med fem döttrar, den yngsta endast 10 år. Utan en ny hustru skulle det aldrig gå. På Råtorp fanns sedan en tid den unga pigan Edla Amanda Sträng, från Systeräng i Viby socken. Hon hade kommit till Råtorp för att hjälpa till under Wictorinas sjukdomstid. Vid hennes frånfälle var Edla 21 år. Hon var ett grant och dugligt fruntimmer. Och eftersom Janne fortfarande vid 52 års ålder var en stilig och viril karl med såväl gott yrke som huvud föll det aldrig Edla in att tacka nej, ålderskillnaden till trots, när Janne bad henne bli hans hustru. Den 6 januari 1884 gick de tu till prästen och anhöll om lysning. Edlas far och giftoman, soldaten Erik Johan Sträng från Systerängs ägor i Viby socken, var närvarande och lämnade sitt muntliga bifall.

Bröllopet mellan Janne och Edla stod den 26 januari 1884. Då var första barnet redan en månad på väg. Sonen Alvar Uno föddes med kronbjudning den 25 september samma år. Han tycks ha varit stor och stadig. Barmorskan Palmberg måste använda instrument för att få ut den välskapte gossen.

Efter förste sonen växte familjen snabbt. Alla barnen föddes med kronbjudning och var välskapta. Förlossningarna var naturliga och Edla återhämtade sig snabbt. 1886 föddes min morfar Gunnar Eugéne, förlöst av barmorskan Kristina Persson. 1888 följde Bror Ragnar, 1890 Torsten Ivar. Denne gosse dog endast några år gammal. 1892 föddes Svenning Valentin och 1894 kom en efterlängtd dotter som fick namnen Svea Valborg Viktoria. Inte heller hon fick leva länge. 1896 såg Torsten Mauritz dagens ljus och John Yngve kom till världen 1898. Janne var då 68 år gammal, Edla 36. John Yngve blev makarna Forsbergs sista barn.

Handgemäng med tjuvskyttar

All slags vilt, förutom varg och lo, förekom rikligt i Skagershult under Jannes skogvaktarår. Tjuvskytte var vanligt förekommande och bevakades därför strängt. Det hände att Janne fick anonyma hotskrivelser. Det var många tjuvjägare som ville se honom död. En tjuvskytt skrev en gång att Jannes grav skulle bli Kryddhultsgölen, en bottenlös tjärn i Skagershults sydvästra delar. Janne var mån om att hålla efter lagbrytarna.

Han var särskilt intresserad av att jaga orre och hade därför byggt orrkojor av enris och granris vid Stora och Lilla Rankemossen. När tjuvjägarna trodde att kusten var klar utnyttjade de orrkojorna flitigt. Ibland hände det att Janne tog tjuvjägarna på bar gärning och då kunde det gå hett till. Dessa särdeles dramatiska händelser resulterade i att Janne skrev patrulleringsrapporter för vidare befordran till ordningsmakten där han begärde att gärningsmannen skulle häktas och till laga näpst beford

I oktober månad 1885 var läget extra allvarligt. Inom loppet av en vecka blev Janne misshandlad och hotad till livet två gånger vid Rankemossens östra och västra orrkojor. Han skulle snart fylla 55 år. De unga skurkarna hette Olov Jansson, Nydrättsägare, och Carl Johan Gustavsson, Lilla Sörby. Söndagen den 11 oktober var Janne nära att dränkas i Rankemossen av Olov Jansson. Janne skriver:

"I dag på morgonen vid 8-tiden påträffades Olov Jansson i Nydrättsägare i orrkoja på Rankemossen övande olovligt orrskytte. Han har ej skjutit något, ty jag hörde ej något skott. Två orrkojor var upprättade. Vädret var dimmigt, så att Olov såg inte mig, förrän jag kom till östra kajan, där ingen krypskytt var, och då han såg, att jag ämnade mig till västra kajan, där Olov låg, kom han ut och sprang åt nordväst. Jag tog upp kikaren för att se, vilken han var.

Jag trodde det var Carl i Rastorp, men då jag ej kunde få se honom annat än på ryggen, så kunde jag ej urskilja vem han var. Jag sprang efter och upphann honom, innan han kom av mossen och tillfrågade honom vem han var, ty jag kom ej ihåg hans farsnamn, varpå han svarade: 'Det gör detsamma'.

Jag befallde honom lämna bössan, varpå han gav till svar: 'Nej, det gör jag inte.' Jag fattade honom i livremmen och han tog mig i väskremmen framför bröstet. Jag befallde honom åter att taga hit bössan, varpå han svarade, att om jag skulle gå med upp på holmen, så skulle han lämna bössan, varpå jag sade nej. 'Det går an att lägga dig här i kärret', svarade han mig.

Under samtalet märkte han visst, att jag ej höll fast honom nog hårt, ty i nästa ögonblick gav han mig en stöt för bröstet under utrop: 'Släpp bössan', fastän jag ej hade tag i bössan någon gång. Taget slant och jag höll på att slå mig baklänges i kärret och Olov sprang åter ifrån mig igenom ovannämnda holme och österut över mossen. Jag gick strax efter och såg, att i holmen har legat en krypskytt, varför jag frågade Olov, vilken som legat där, men han svarade ej utan fortsatte att gå undan.

Jag gick mera åt norr än Olov och kom till landet vid norra ändan av Koberget och vidare förbi Nydrättsgubbens kolning till Nydrättsägor, ty jag visste ej, vilken botten Olov hade sin mila på. Olov var naturligtvis inte hemma.

Jag gick då in till C.B. (Carl Björnberg) i Björnstorp och bad honom följa mig för att möta Olov, men han ville ej för någon del följa mig. Då jag gick därifrån, kom C.G. L:n i Nydrätt och gick till sin kolning söder om Nydrättsägor. Jag bad även honom följa mig, men han gav till ursäkt, att 'vi äro för nära grannar' men talte om, att J. J:n (Johannes Johansson) i Bäckelid skulle också vara med på Orrmossen. Jag gick till Olovs mila vid Lerbäcken, men ingen krypskytt mötte jag. Då gick jag fram till Bäckelid och frågade efter Johannes. Hustrun svarade, att han gick till Olov i Nydrättsägor, varpå jag frågade om J:s har varit hemma, sedan han var på Rankemossen. Svarade nej. De taltes vid om, att de skulle gå åt Orrmossen. Jag vet inte vilket de gjorde, berättades av hustrun.

Jag gick åter till Olovs mila och väntade till Olov kom, då han varit hemma och bytt om kläder. Han sade, att han kom ifrån Bäckelid, fastän jag såg, att han kom ifrån motsatt håll. Han nekade att hava varit på Rankemossen, och att hava sett mig. Han trodde väl att jag ej kände igen honom, därför att jag frågade vilken han var. Jag lovade honom, att dyrt betala den skuff han gav mig för bröstet, vilket tycktes nedslå honom något.

I anledning härav får jag giva följande påstående: Att Olov i Nydrättsägor blir befördrad till laga näpst, vilket kan bevittnas av mig, Nydrättsdrängen, Joh:s i Bäckelid och C. Åås i Sirsjötorp."

Sju dagar senare

Patrulleringsrapport söndagen den 18 oktober 1885:

"I dag på morgonen något före kl. 6 påträffade jag hemmasonen Carl Johan Gustavsson i Lilla Sörby vid östra kojans på Rankemossen, dit han kom och ämnade sig att gå in i kojans men stannade då han fick se mig (det var ännu så mörkt, så vi var mycket nära varandra). Jag gick väl intill honom, hälsade sakta och yttrade: 'Jaså är det du, då tar jag bössan ifrån dig' och med detsamma fattade jag tag i hans bössa.

Han släppte inte på något villkor. Han sade, att han först skulle skjuta ur skottet. Jag lofte honom det, på det villkoret, att jag också fick hålla i bössan, och då han skulle lossa av skottet, så brann endast knallhatten av, varefter han började rycka, vrida och skuffa för att få mig att släppa.

Han gav mig en törn för bröstet, så att jag steg ned med högra foten i den blöta mossen och föll baklängs i vattnet. Min bössa, som jag hade på axeln, lade sig under skuldrorna, så att jag inte sjönk ned i mossen, så djupt som Carl Johan ville ha mig. Han hävde sig på mig flera gånger för att klämma ned mig i vattnet. Han klämde ned mitt huvud så att vattnet rann in i öronen, och trampade mig på armen för att kunna rycka bössan ur min hand. Han sparkade mig två gånger i skrevet, så att jag ännu kl. 1/2 på 12 känner plåga därutav. Slutligen vände han bössan, så att jag passade på och körde ned hans bössa i mossen till mitten på pipan, då han med allt större våld drog mig åt sidan så att om jag ej släppt så har han brutit av mig högra benet, som ännu satt nedtryckt till knäet i mossen. Jag måste släppa och Carl Johan sprang ifrån mig.

Då bemälte Carl Johan Gustavsson så våldfört sig på mig under tjänsteutövning, så får jag anhålla om följande påstående:

Att sonen Carl Johan i Lilla Sörby må ofördröjligen häktas och till laga näpst befordras. Vittnen kan fås av dem, som han i dag talat om sin bragd för och dem som såg hur jag var tilltygad. Vidare påstås att alla som obehörigen innehar skjutvapen må, så fort ske kan, beordras att infinna sig på Brukskontoret för att avlämna dessa sina bössor i förvaltningens förvar, till dess ägaren flyttar utav godset."

Mårdjägaren

Janne tyckte mycket om att jaga mård. Han drog sig inte för att gå långväga för ett byte - det kunde bli en hel mil eller mer. Så här berättar han själv om en särskilt speciell mårdjakt:

"En vacker decembermorgon gick jag ut i god tid för att spåra mård; snö hade nämligen fallit föregående dag. Jag hade långt att gå, först en halvmil landsväg och en halvmil sjöväg, till den skogstrakt jag ämnade besöka, varför det blev skjutljus, innan jag hann fram. Jag behövde likväl ej söka länge, innan jag fick mårdspår, visserligen ej riktigt färska, men dock så pass färska, att jag var säker på att få skjuta en mård innan kvällen.

Snön var lättgången och hade fallit jämnt, så att spåren syntes väl även i täta snår, varför jag kunde kуска undan från det ena skogsbeståndet till det andra från spåren, som efter vanligheten gick i många krokar, bukter och ringlar. Så kom jag in i ett tätt granbestånd, där det var fullt av ekorrlyor, nära nog en i varje träd. Mården hade på många ställen varit uppe i lyorna och gått ned igen samt på flera ställen gått ur skogsbeståndet och tillbaka in igen. Men i vilken lya kunde han finnas?

Västra sidan av skogsbeståndet gränsade intill ett stubbfall, där en större sågtimmertall stod kvar, omkring 40 meter från skogskanten, och uppe i tallkronan var ett färskt ekorrbo byggt i en grön rissudd. Mården hade gått från skogskanten till tallroten och tillbaka in i granbeståndet igen; på snön låg barksmulor nedrivna av tallstammen, vadan jag antog, att han varit uppe i trädet och på stammen gått ned igen ända till roten utan att hoppa ned. Han kunde således ej ligga i tallen, helst som inga smulor syntes på snön under ekorrboet.

Då jag synat noga under alla ekorrlyor och ändå ej fått klart för mig, var mården var, hade solen sänkt sig till nedgång, och det började bli skumt i det täta granbeståndet. Skulle jag icke träffa på mården? Jag gick till en störstya, tog mig en stör och slog i vredesmod på granstammarna, och där två granar stod ihop, satte jag stören emellan dem och ruskade på träden för att således skrämman ut mården. Jag ville åtminstone se honom, ty att få skjuta honom hade jag slagit ur hågen.

Då allt syntes vara förgäves, beslöt jag mig för att lägga mig kvar i ett litet torp benämmt Nysäter, ej långt därefrån, för att till följande dag spåra upp, och då få skjuta. Det skulle tillika bliva roligt att språka vid Jan i Nysäter, som var en ungdomskamrat, varför jag gick rakt ifrån skogen och på ovannämnda stubbfall.

Solen hade gått ned och jag lyssnade på en gosse, som gick och sjöng på andra sidan torpet, så att det gav genljud i skogen. Det lät så bra, att jag tänkte: 'Det är märkvärdigt, vad det är gälljudt i skogen; det skulle vara roligt att göra en smäll för att få höra ekot av den.'

Därpå såg jag mig omkring efter någon stubbe att skjuta på, men ingen passade, varför jag vände om att skjuta i en ekorrlya. Av en slump kom jag att gå förbi tallen på stubbfallet, sände en blick upp på ekorrboet och tänkte: 'Jag skjuter på den där lyan, jag får ingen mård ändå!'

Pang! Och mården kom singlande i vädret, och då han tog mark, kilade han iväg som en fisk åt skogskanten till, då jag slängde andra skottet efter. Mården trissade bakom en tuva och syntes icke vidare till. Sköt jag bom nu?

Nej, mården låg kvar bakom tuvan och sparkade. Han hade således hoppat från de översta grankvistarna ned på tallstammen och därvid rivit av de barksmulor, jag förut på dagen såg nedfallna på snön. Att en mård kan göra sådana hopp, kunde jag förut ej föreställa mig, ehuru jag sett, att han begagnar svansen till hjälp under långa hopp, så att han liksom hugger med den, lika flinkt som kräftan hugger med stjärten. På detta sätt kan han göra otroligt långa hopp. Förnöjd stoppade jag mården i jaktväskan, slog Jan i Nysäter ur hågen och begav mig iväg hemåt."

På vägen hem såg han en lyktgubbe.

Lyktgubbar

Lyktgubbar, lysgubbar, drakbloss eller drakeldar, var i folktron andar efter avlidna människor som olovligen flyttat sina markgränser. Lyktgubbarna visade sig som irrbloss om natten. I verkligheten är fenomenet en förening - fosfin - mellan fosfor och väte. Gas från myrar och mossar tränger upp ur marken och självantänds. Då någon närmar sig en lyktgubbe flyr den undan på grund av det luftdrag som rörelsen åstadkommer.

När Janne kommit ut på största sjöfjärden fick han se en grann lyktgubbe till vänster framför sig. Gubben tändes som en klar stjärna och hoppade på isen ett långt stycke innan den slocknade. En ny gubbe bildades på samma ställe, hoppade och slocknade. Janne kunde knappt se sig mätt på de vackra lysgubbarna och först klockan 9 om aftonen var han hemma på Råtorp igen.

Några år tidigare, på en nyodling, såg Janne tusentals lysgubbar på samma gång. Han berättar själv:

"Det var en mark som varit beväxt med grov björkskog som nu odlades, och där var mycket ruttna björkrötter i jorden, vilka lyste som klara ljus i mörkret. Jag kom en kväll i sällskap med en grov arbetskarl, som sade sig icke vara rädd för själva hin. Det var nedmörkt när vi gick förbi odlingen. Bäst vi gick och språkade, sprang han intill mig och frågade: 'Vad är det här?' Jag hörde på hans tal att han hade hjärtat i halsgropen, men omtalade vad det var utan att driva gyckel med den förskrämda karlen."

Odens jakt

En vårdag i slutet av 1870-talet, i skogen Fägringsmo, bevittnade Janne något som i folkmun kallades "Odens jakt". Varje gång det blåste upp och det hördes klagande, vinande och jämrande ljud i skyn, så trodde många människor att det var Oden - också känd som vindarnas gud - som var ute på jakt. Somliga - däribland Janne - sa sig till och med höra skall från jakthundar, men några hundar visade sig aldrig.

Den "Odens jakt" som Janne såg och hörde var en harjakt. Någon mänsklig jägare var dock inte inblandad. Istället var det hönshöken (duvhöken) som skötte både jägarens och hundens syssla! Så här berättar Janne om sin märkliga upplevelse:

"Anledningarna till uppkomsten af sägnen om 'Odens jakt' äro väl flere; men jag har varit i tillfälle att höra och se, att en av dem är harjagt, anställd af hönshöken, hvarvid denne ensam sköter både jägarens och hundens syssla .I stora, slutna skogar kan höken en anställa jagt på hare. Den trakt, der jag fick se hökens harjagt, var en skog med det vackra namnet Fägringsmo, der en huggning före min tjenstetid blifvit påbörjad, hvilken af den omkringstående skogen blef rikligen sjelfsådd på något öfver två hektarers vidd. När sedan i början på 60-talet den omkring stående skogen afverkades, och ytterligare åren gått och ljungen vuxit i kapp med skogsplantorna, bildade nämnda sjelfsådd en tät holme på ett större ljungfall.

Jag var i slutet af 70-talet ute på våren för att söka räfgryt och kom att gå igenom den täta skogsholmen, som då var skuggrik och sval, fast det var vid middagstiden. Jag satte mig i skuggan, tog upp min matsäck och fick höra ett hundskall långt bort. Jag fortsatte att spisa av matsäcken, då, ett-tu-tre, en hare kom kilande på gångstigen förbi mig i värsta fart. Jag undrade, hvad det var för brådska nu, och nästa ögonblick kom haren tillbaka i lika sträckande fart. Hundskallet hördes än på den ena, än på den andra sidan om mig, men ingen hund kom efter haren. Jag stoppade matsäcken i väskan och gick ut i kanten af snåret för att passa upp på den förmodade hunden, då höken oförtänt kom hväsande öfver hufvudet på mig, i sådan fart att jag sköt bom; men skottet gjorde så mycket, att det blef slut på jagten för den gången.

Det läte, liknande skall, som höken gör med vingpennorna, låter mer klingande än horsgökens, och går med en obeskriflig fart igenom luften vid ena sidan af, t. ex., någon skogsholme, strax hvarefter höken tyst är vid motsatta sidan af holmen för att passa upp. Kommer icke haren fram, är höken strax på en annan sida och jagar ett tag till, till dess han kan skrämman ut honom på slätten och knipa honom."

Historieberättaren

Janne hade glimten i ögat och tyckte om att berätta roliga historier. Västgötahistorier var särskilt populära. Att skoja med folk var honom inte främmande, även om han avstod från att "driva gyckel" med mannen som var rädd för lyktgubbarna.

En gång besökte Janne handelsboden i Hasselfors. Han var ensam i affären eftersom handlaren var nere i källaren för att hämta jäst. Plötsligt ringde telefonen. Janne lyfte luren och utbrast: 'Jan Peter Forsberg, före detta skogvaktare, två hustrur och tolv barn'.

För Jöran Sahlgren drog Janne många historier. En av favoriterna lät så här när Janne, år 1907, berättade den på sin utpräglade Skagershult-dialekt:

"Väschootta va ute på vandring. Då kom di te en linåcker, som stog i blom. Di hadde hörd att sjön ä blå å de va väl för de di trodde de va en sjö. Då klädde di å sej å skulle löga sej. Sen hadde di hörd att folk brukar drunkna i sjöar, å så räkna di ätter om nån skulle fattas. Å hocken som räkna fattas de en, för ingen räkna sig själv. Då va de en blöt kolora på marka. Den la di sej omkring å doppa näsera i, så när di fick räkna di hålera, så vart de rätt."

En annan rolighet löd så här:

"De uschlaste sköttar ja vet ä di som skjuter me kålbössa, för di siktar åt häla å träffar näsa".

(Här handlar det inte om vapen - utan om vådan av att släppa väder!)

"Akademiker" på gamla dar

1905, när Janne var 75 år gammal och bodde i Ede, fick han en ny, viktig uppgift i livet. Han halkade in på den akademiska banan! Och detta tack vare kyrkoherde Albert Sahlgrens son 21-åriga Jöran. Jöran Sahlgren skulle så småningom bli professor i nordiska språk. När han påbörjade sin doktorsavhandling "Skagershults sockens naturnamn 1", och som han disputerade på 1912, kom morfarsfar att bli hans viktigaste medhjälpare.

Jöran Sahlgren föddes i Aspö, Sörmland, den 8 april 1884. 1892, när han var åtta år, flyttade familjen till Skagershult där hans far Albert hade fått tjänst som kyrkoherde. Deras bostad blev prästgården Spaketorp.

I sin bok "Glädjespridare" utgiven 1956 skriver Jöran Sahlgren:

"Vid 1800-talets slut var Skagershults socken en fattigdomens hemvist. Snart sagt varje torpare häftade i skuld till Hasselfors bruks bolag, som ägde så gott som hela socknen. Levnadsvillkoren voro synnerligen blygsamma. Barnen växte upp på en kost av sill och potatis och mjölk. Daglönarnas matsäck bestod av revpannkaka och amerikanskt fläsk."

Väl bosatt i Skagershult började den sagotokige och vetgirige "Jöran i Prästgårn" att göra folkloristiska och dialektala uppteckningar. Hans förebilder var de kända folklivsforskarna Gabriel Djurklou och Herman Hofberg. Det är väl inte alldeles otroligt att pojken Jöran redan vid den här tiden lärde känna morfarsfar. Det var uppenbart att han tyckte mycket om folket i Skagershult - och de om honom. I "Glädjespridare" skriver han:

"De gamla skagershultarna voro ett fridsamt, arbetsamt och hederligt släkte. Då jag ser tillbaks till de år, jag tillbragt i Skagershult, kan jag faktiskt inte minnas annat än vänlighet från ortsbornas sida."

När Jöran Sahlgren minns tillbaka i "Glädjespridare" radar han upp flera gamla skagershultare som gjort ett outplånligt intryck på honom: Socknens mäktigaste man baron Fabian de Geer, förvaltaren Ernst Christiernsson, smidesmästaren Carl Christiernsson (bror till den förre), närmsta grannarna Petter och Maja Eliasson i Sandhagen, gubben Nykvist, den snälle Isak i Vidsjöbäcken, den filosofiskt lagde Abraham Boström, barndomskamraten Hans Berggren och hans far, befallningsman Fredrik Berggren - och morfarsfar, Johan Petter Forsberg!

Jöran Sahlgren skriver:

"Utrymmet tvingar mig att begränsa mitt bildval. Jag kan dock ej sluta förrän jag sagt några ord om f. skogvaktaren Jan Peter Forsberg från Råtorp väster i socknen. Forsberg var en stor grann karl, som varit med om åtskilligt här i världen. Forsberg hade lika gott huvud, som han hade minne. Han var dessutom en stor humorist. Bl. a. sköt han Skagershults sista varg, varom han berättat i en av jägmästare Bergström utgiven bok. Liksom så många andra granna karlar uppgavs Forsberg vara son till kung Karl XV. Med kännedom om denne monarks vidlyftiga resor och kärleksfulla temperament förefaller uppgiften trovärdig. En viktig omständighet, som talar mot dess fakticitet är det bevisliga förhållandet, att då Forsberg föddes, var Karl XV tre år."

År 1904, då Jöran Sahlgren var 20 år, undersökte han Skagershults sockens bygdemål på uppdrag av Södermanlands-Nerikes landsmålsförenings styrelse. Men Sahlgren var inte särskild nöjd med vad han åstadkommit, han tyckte det fanns åtskilliga brister i den lilla studien.

Ett år senare kontaktade han bland annat morfarsfar och frågade om han kunde hjälpa till med en ny, mera systematisk undersökning som så småningom mynnade ut i en omfattande typordlista över Skagershultsdialekten, med uttal och allt. Eftersom Sahlgren samlade information inför sin kommande doktorsavhandling om Skagershults naturnamn ville han också ha morfarsfars hjälp med att tolka och uttala dem. Det hade Janne ingenting emot. Han var pensionär nu och levde ett stillsamt liv i Ede tillsammans med sin andra hustru Edla, min morfarsmor, och den ende hemmavarande sonen, sjuårige John Yngve. Alla de äldre sönerna förutom Ragnar och min morfar Gunnar, bodde sedan länge i Norra Amerika. Gunnar emigrerade 1909.

Nu kunde Janne återigen få begagna sig av en av de många talanger han varit skicklig på, nämligen det skrivna ordet. Dessutom skulle han få dela sina digra minnen från ett långt, spännande och strävsamt liv med en frågvis och språkintresserad yngling som sannerligen hade framtiden för sig. På ålderns höst hade morfarsfar fått en ny, viktig uppgift. Sahlgrens regelbundna besök livade säkert upp både Janne och Edla.

Sahlgren lämnade buntar med tryckta frågeformulär som Janne skulle fylla i och själv skriva kommentarer till. De arbetade också tillsammans på så sätt att Sahlgren bad morfarsfar böja de många olika ord som var tryckta i formulären. Janne böjde och Sahlgren skrev ner alltsammans fonetiskt på samma formulär. Janne berättade också roliga historier och skrönor och åtminstone vid ett tillfälle lyckades den kameraförsedde Jöran Sahlgren övertala honom att posera för en porträttbild. Jo, det kunde nog gå för sig, men först bytte Janne om till finkläderna och såg till att klockkedjan var väl synlig.

På den bevarade bilden ser man att morfarsfar är väldigt tagen av stundens allvar. Edla skrev på baksidan: *"Detta kort tog Göran Sahlgren medan Pappa orka hjälpa Göran vid Edetorp. Ljust ej något vackert men det är lika oss som då."* Ordet "vackert" är understruket.

Typordlistan finns i dag i original på Svenska språk och folkminnesinstitutet (SOFI) i Uppsala. Morfarsfars karaktäristiska och lättlästa handstil är lätt att känna igen. Jag har jämfört handstilen med hans patrulleringsrapporter och det råder ingen tvekan om vem som hållit i pennan. På snart sagt varenda sida i det drygt 120 sidor långa häftet har Janne lämnat spår i form av tillägg och kommentarer. Jöran Sahlgren, som även han hade en karaktäristisk men helt annorlunda handstil, svarade för den fonetiska "översättningen" av alla ord, med så kallad grov beteckning. Exempelvis blev ordet sadelmakare 'salmakare' på Skagershultsmål. Namnet Pärsson blev 'Pérson', krycka blev 'kröcka', slicka 'sleka', och så vidare.

Rubriken på försättsbladet lyder:

Typord för undersökning av de svenska folkmålen.

Härad: Edsbergs

socken: Skagershult

enligt meddelande av

namn: Jan Petter Forsberg

n.v. yrke: f. d. skogvaktare

födelseår: 21 nov. 1830

födelseort: Råtorp (Skagershult)

bor nu (by l. gård): Ede

har inom socknen tillbragt levnadsåren: hela livet utom 5 år

förut bott: 2 år i Uppland åren och 3 år i Sörmland 1855-60

Undersökningen gjord år 1906-1907

av Jöran Sahlgren

Lustiga ord och uttryck

Många lustiga ord och uttryck passerar revy i typordlistan. Om ordet "bälgas" skriver Janne att det betyder se stinn ut av vrede eller vända ut och in på ögonen. Ordet "hilka" betyder barnmössa, ordet "telnlaka" är ett slags spik, "kämbo" ett fång hö, "kringt" betyder hastigt, "nävklint" var den köttiga delen vid handloven, "dörne" var ett av sidostyckena i en dörröppning på timrade hus, när vädret var gråmulet sa man att det var "gråhyskigt", "nässja" sa man om någon som var näsvis, "anvörva" betydde andra varvet, "arpe" var ett smutslager på huden, "tvet" var en sned inhuggning i träd, "värålla" var en virvelvind, "kässla" var att föda kattungar, "trindkäfting" en rund gren, en "dödöllja" var en trög och lat kvinna, "råme" var fuktig jord, man sa också "kvällråmmen".

Under ett par år arbetade morfarsfar och Jöran Sahlgren tillsammans. 1912 var Sahlgrens doktorsavhandling klar och han promoverades till filosofie doktor samt förordnades till docent i svenska språket. 1929 utnämndes han till professor i nordiska språk i Lund. Redan året därpå kunde Jöran Sahlgren byta ut sin professorstitel mot en personlig professur i nordisk ortnamnsforskning vid Uppsala universitet. Det är ingen överdrift att kalla Jöran Sahlgren för den moderna svenska ortnamnsforskningens grundare. Redan i slutet av 1920-talet betecknades han av en enhällig sakkunskap som Sveriges främste ortnamnsforskare - en ställning som han behöll fram till sin död den 28 augusti 1971.

1913 startade han tidskriften "Namn och bygd". Sahlgren grundade också Vetenskapssocieteten i Lund 1920, Sydsvenska ortnamnsällskapet 1925 och Kungliga Gustaf Adolfs Akademien för svensk folkkultur 1932. Han var ledamot av Kungliga Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund och Uppsala, ledamot av Finska Vetenskapssocieteten, Svenska Litteratursällskapet i Finland, Vitterhetsakademien, Norska Vetenskapsakademien och Kungliga Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia.

Jag vill gärna hoppas att morfarsfar hann få ett dedicerat exemplar av Sahlgrens doktorsavhandling. Han sträckte säkert lite extra på sig när han fick se vad "Jöran i Prästgård" hade skrivit i förordet:

"Min värdefullaste ock mäst intelligente meddelare har alltsedan 1905 varit f. d. skogvaktaren JAN PETER FORSBERG, född i Råtorp i Skagershult d. 21 nov. 1830. För alla de viktiga upplysningar om socknens dialekt och ortförhållanden under gången ock närvarande tid, jag av honom ock av andra mina sockenbor erhållit, ber jag härmed att få uttrycka mitt förbindliga tack".

Morfarsfar kunde också se att han var citerad på flera ställen i avhandlingen. Här och där förekom han dessutom i fotnoterna, den första redan på sidan nio. Under fotnot 4 står det: "Enl. meddelande av J. G. Forsberg". Här blev det ett förargligt korrekturfel i avhandlingen, J. P. skulle det givetvis ha varit!

Jöran Sahlgren ville ta reda på hur Skagershult fått sitt namn. Före 1600-talets mitt var Skagershult en del av Tångeråsa socken. Sannolikt sträckte sig Tångeråsa socken då ända fram till sjön Skagern. När Sahlgren frågade Janne hur han trodde namnet Skagershult uppstått berättade han att invånarna i det nuvarande Tångeråsa hade fiskebodan nere vid Skagern. Den stora obebodda skogen som de fick vandra igenom på vägen dit, kallade de Skagershult. Den traditionen levde fortfarande kvar i Skagershult när morfarsfar berättade den för Sahlgren.

Ett långt kapitel handlar om namnet Grönsjön och dess betydelse. Också här kommer morfarsfar in i bilden. Sahlgren skriver:

"Hvad nu särskilt Grönsjön i Skagershult beträffar, kan jag meddela, att J. P. FORSBERG på min fråga om anledningen till sjöns namn svarat, att den troligen kallats så på grund av de omgivande gröna slätterängarna."

Om Gåssjön och torpet Gåssjötorp skriver Sahlgren:

"Enligt FORSBERG fanns på mossarna i Skagershult, särskilt på Rankemossen, förr mycket grågäss. Gåssjön anser han vara en specifikt lämplig uppehållsort för grågäss, då sjön till största delen är omgiven av mossar."

Om Gösagölen står det:

"Gösagölen, Gösahålet eller Djupet är namnet på en göl eller ett djup i Toften, där man enligt Forsberg m. fl. brukar få mycket stora gösar."

Den lilla tjärnen Kryddehultsgölen får nästan en helsida i avhandlingen. När avhandlingen skrevs växte stora mängder *Linnea Borealis* i skogarna runt tjärnen. Sahlgren tror därför att det är förekomsten av denna starkt doftande ört som en gång varit anledningen till namngivningen.

"Enligt Forsberg 'har det alltid luktat så gott i det där hultet', skriver Sahlgren.

Om Lomgölarna, sex små vattensamlingar i Stora Rankemossen, brukade lommar uppehålla sig.

"I en av dem brukade enligt FORSBERG lommar ha bo i en tuva."

Om Tjuten eller Tjutsjön skriver Jöran Sahlgren:

"På förfrågan om anledningen till namnet Tjutsjön eller Tjuten har FORSBERG sagt mig, att det alltid brukar slå råkar i Tjuten mellan Lövtjut och Jättabron om vintrarna, ock 'när det spricker i isen, blir det så långa tjutande'.---Sjöars 'tjutande' kan ställas i ett visst samband med råkbildning. Det förefaller mig ej omöjligt, att FORSBERGS etymologi värkligen är riktig. Sannolikast är väl kanske dock att tjut här har betydelsen 'dån', 'brus'."

Om Tärnsjön står det:

"Forsberg har meddelat mig: 'Där (i Tärnsjön) har det varit tärnor förr, på den tiden han var större, ock tärnorna hållas där mycket än, fast han är sänkt nu.'

Nu kanske någon undrar hur det kommer sig att jag bor i Sverige när min morfar Gunnar utvandrade till Worcester, Massachusetts, Amerika. Så här var det: Innan morfar emigrerade hade han en romans med min mormor Elsa Karolina Vilhelmsson, f. 1890 i Vikers kapell, Dalkarlsberg i Nora kontrakt. Morfars bror Ragnar hade samtidigt en romans med mormors syster Lovisa Fredrika, f. 1884. Två bröder uppvaktade alltså två systrar! Och i båda fallen resulterade det i barn.

Mormor blev gravid med min mamma Elsa Gunhild Lovisa. Hon föddes den 10 juni 1910. Morfar ville att Elsa skulle följa honom till Amerika. Hon var mycket förälskad men väldigt ung och kände att hon inte vågade göra den långa resan enbart tillsammans med Gunnar. Elsa frågade sin bror Henning om han inte kunde tänka sig att följa med. Men Henning hade just fått anställning som typograf. Detta varorstrejksens år och han var inte beredd att ge upp ett tryggt arbete för en oviss framtid i det stora landet i väster.

Så i december månad 1909 avreste morfar till Amerika. Väl där fortsatte han försöken att övertala sin Elsa att komma. När mamma var född sände han biljetter till dem båda. Det blev aldrig någon Amerikaresa av för mormor Elsa och mamma Gun. Mormor hade träffat Bernhard Öbom, f.1886 i Örebro. Så småningom gifte de sig. Min mamma sa många gånger: Pappa Bernhard var den underbaraste fosterfar man kunde tänka sig. Många gånger tyckte jag att han var snällare mot mig än mot mina yngre halvsyskon".

Ragnar fick dottern Astrid och sonen Elis med Lovisa Fredrika. Ragnar övergav Lovisa och barnen och försökte ta sig över till Amerika. Han ljög dock om sin försörjningsplikt, något som Lovisa fick vetskap om. Hon såg därför till att myndigheterna fick reda på hur det förhöll sig och Ragnar blev stoppad när han skulle gå ombord på båten. Han var under några år bosatt i Göteborg för att senare flytta till Falun där han bodde vid sin död.

Först ett tiotal år efter ankomsten till Amerika gifte sig min biologiska morfar Gunnar. Hans hustru hette Ellen Lilja, dotter till Gustav och Albertina Lilja från Värmland. Ellen föddes i Sverige 1892. 1919 föddes Gunnars och Ellens enda barn, dottern Edna, min mammas halvsyster. Edna gifte sig sedermera med Alfred R Nelson, också han invandrad till Amerika från Sverige. De fick sönerna Gerald och Gordon.

Det gick bra för skogsvaktare Forsbergs söner i Amerika. Vad morfar beträffar var han under 15 år anställd som snickare vid Norton Co. Worcester. Han hade många intressen, bland annat inom kyrkan. Han var medlem i Bethlehem Covenant Church där han arbetade som söndagsskollärare, kyrkvård samt sjöng i kören. Vidare var han engagerad inom Vasa Orden och Logen John Erickson. Morfar Gunnar dog en majsöndag 1960, i sviterna av en hjärtinfarkt, då han var hemma på besök hos dottern Edna. Han blev 74 år gammal.

Alla Forsbergssönerna är nu döda sedan länge. Bara en gren av släkten i USA för namnet vidare. I dag har de amerikanska Råtorpsättlingarna efternamn som Bianchi, Goldberg, Strickland, Monkley, Brigham, Nelson, Brenner, Zimdars, Bakjian och Mullen.

Och i Sverige heter vi bland annat Hagberg och Rodén

Källor:

- * Hasselfors Bruksarkiv. Patrulleringsrapporter, J. P. Forsberg 1885.
- * Typord för undersökning av de svenska folkmålen. Edsbergs härad, Skagershults socken. Undersökning gjord av Jöran Sahlgren 1906-1907. Original: Språk- och folkminnesinstitutet i Uppsala (SOFI). Acc.nr. 29026.
- * Skagershults sockens naturnamn 1. Akademisk avhandling av Jöran Sahlgren, 1912. Kungl. Boktryckeriet. P. A. Norstedt & Söner, Stockholm.
- * Från skogar och hagar. Friluftsbilder och jaktstycken samlade av Paul Waldmann, pseudonym för Paul Bergström 1892.
- * Friluftsbilder. Teckningar från skogar, sjöar och hagar samlade av Paul Waldmann, pseudonym för Paul Bergström 1893.
- * Jakt och jägare i gamla tiders Närke. Saxon, Johan Lindström 1935.
- * Skagershult, ödemark och kulturbygd. Mauritz Magnusson 1967. Ljungföretagen, Örebro.
- * Skagershult. Rekonstruktion av Skagershults kyrkböcker 1635-1870. Ulf Berggren 1991. Fingraf Tryckeri, Södertälje.
- * Bouppteckningar, barnmorskerapporter, diverse brev samt protokoll över laga husesyn 24 november 1860.
- * Namn och Bygd 1971: Minnesord över Jöran Sahlgren 8/4 1884 - 28/8 1971. Av Harry Ståhl.
- * Wikipedia.
- * Ingvar Rodén, född 1938 i Linköping, bosatt i Vallentuna. Johan Petter Forsberg är farmorsfar till Ingvar Rodén vars farmor var Tekla Amanda Forsberg, född i Jannes första äktenskap med Julia Wiktorina Concordia Pettersson. Varmt tack för all information och fantastiska fotografier varav många var helt nya för mig.

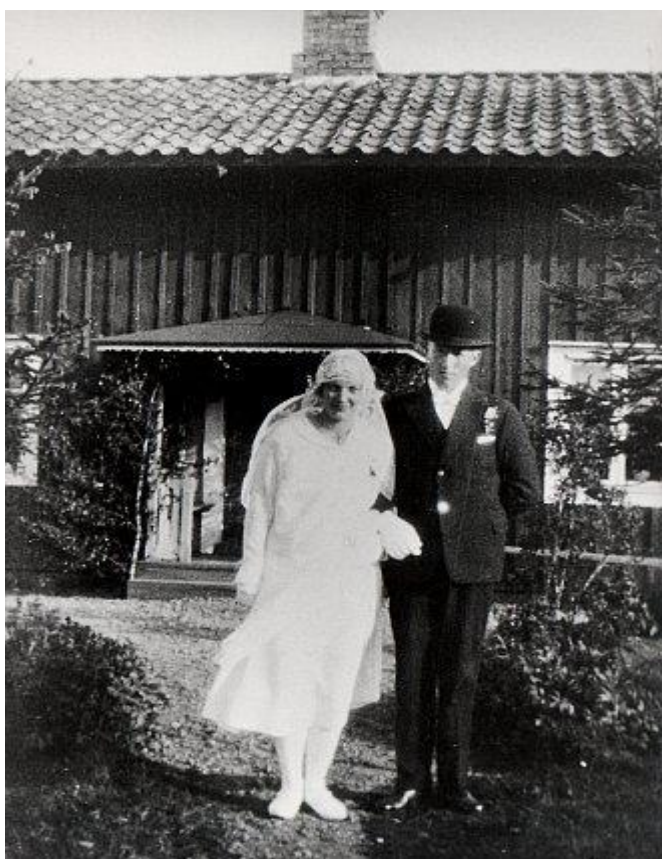
I slutet av 1930-talet brukades Råtorp av Herman Forsberg. Råtorp lades ner 1942. Herman var son till Maria Forsberg, som var gift med Gustaf Adolf Forsberg, son till Jannes bror August. På bilden hässjar Maria och hennes dotter Gerda hö på ängen på baksidan av skogvaktarstugan. Foto från 1936-1937.

Stenkulla skola i Skagershult. Den uppfördes 1895.

Ännu en gruppbild från Råtorp. Stående från vänster Jannes brorson Gustaf Adolf Forsberg, hans hustru Maria, Hilda Karlsson, Karl-Axel Karlsson och en oidentifierad pojke. Sittande från vänster Gerda Forsberg, Florentin Karlsson, Ester Karlsson, Ester Forsberg, Herman Forsberg, Råtorps siste brukare, samt två oidentifierade personer.

Gerda Forsberg och Bertil Karlsson firade bröllop på Råtorp. Här står de i full utstyrsel framför skogvaktarstugan.

Denna bild är ett verkligt fynd. Den hittades i en dagbok som tillhört bonden Anders Petter Andersson, Stensmossen. Dagboken finns i en dossier om torpet Stensmossen, förvarad i Hasselfors bruksarkiv, nu inhytt i Arkivcentrum, Örebro. Bilden föreställer de tre verksamma skogvaktarna vid Hasselfors Bruk i slutet av 1800-talet. Från vänster morfarsfar Johan (Jan) Petter Forsberg, Råtorp (f. 1830), Axel Eriksson, Hagalund (f. 1859), samt Per Gustaf Pettersson, Södra Kvarnåsen (f. 1851). Om Per Gustaf Pettersson finns åtskilligt att läsa i Mauritz Magnussons bok "Skagershult - ödemark och kulturbygd." "Skagershult - ödemark och kulturbygd.

Ett glatt gäng ungdomar framför torparstugan, från vänster Axel Forsberg, Herman Forsberg (Råtorps siste brukare), en okänd flicka från Svartå, Gustaf Forsberg, Hermans syster Gerda Forsberg och Gerhard Söderberg. Bild från 1930-talet.